

De la Petersburg la Chişinău

Sergiu BOȚOLIN (n. 2 iulie 1988, Chișinău) este istoric și lector universitar la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova, unde predă discipline de istorie modernă și civilizație europeană. A urmat o formare academică pluridisciplinară: licențiat în finanțe la Academia de Studii Economice a Moldovei (2010) și în istorie la Universitatea de Stat din Moldova (2014), master în administrarea afacerilor (ASEM, 2012) și în istorie (USM, 2016). Și-a susținut doctoratul în istorie în 2024.

Cercetările sale se concentrează pe istoria Basarabiei în cadrul Imperiului Rus, cu accent pe dinamicile centru-periferie, rolul elitei locale și mecanismele de integrare a provinciei în structurile imperiale. Din 2016 este coordonator al Salonului Internațional de Carte Bookfest Chișinău.

Prezenta lucrare constituie debutul său editorial.

SERGIU BOȚOLIN

De la Petersburg la Chișinău

Strategii imperiale în Basarabia
1812-1828

CARTIER
i s t o r i c

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: vanzari@cartier.md
cartier.ro
cartier.md

Cărțile CARTIER pot fi procurate online pe cartier.ro & cartier.md

și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks și pe cartier.ro & cartier.md

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău.

Tel./fax: 022 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău.

Tel./fax: 022 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md

Distribuție în România prin *Librăriile Humanitas*.

Comenzi online: libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

Lucrarea a fost aprobată spre publicare de către Consiliul Științific al Universității de Stat din Moldova, prin procesul-verbal nr. 5 din 6 mai 2026.

Recenzenți:

Igor Șarov, doctor în istorie, prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova

Cristina Gherasim, doctor în istorie, conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova

Andrei Cușco, doctor în istorie, conf. univ., Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Academia Română, filiala Iași.

Colecția *Cartier istoric* este coordonată de Virgil Păslariuc

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Valentin Guțu

Coperta: Vitalie Coroban

Credit fotografic: Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

Design/tehnoredactare: Marina Darii

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Tipografia Centrală

Sergiu Boțolin

DE LA PETERSBURG LA CHIȘINĂU

Ediția I, iulie 2026

© 2026, Editura Cartier, pentru prezenta versiune românească. Toate drepturile rezervate. Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale și editat cu contribuția Ministerului Culturii al Republicii Moldova

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Boțolin, Sergiu.

De la Petersburg la Chișinău: Strategii imperiale în Basarabia: 1812-1828/Sergiu Boțolin. – Ed. 1. –

[Chișinău]: Cartier, 2026 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”). – 264 p.: il. – (Cartier istoric/colecție coordonată

de Virgil Păslariuc, ISBN 978-9975-79-902-7). Bibliogr.: p. 247-258. – Ind. de nume: p. 259-262. –

Cu contribuția Ministerului Culturii al Republicii Moldova. – [800] ex.

ISBN 978-9975-86-950-8.

Text: nemediat.

94(478:470)“1812/1828”

B 73

Cuprins

<i>Lista abrevierilor</i>	6
<i>Introducere</i>	7
Centru, periferie și raporturi de putere.....	19
Imperialismul ca discurs: strategii retorice de legitimare	43
Elita locală și practica administrării în Basarabia.....	67
Structurile puterii: administrația regională a Basarabiei	109
Elita locală în competiția pentru putere și reprezentare	147
Sistemul imperial de privilegii nobiliare în Basarabia	171
În slujba imperiului: elita locală în administrația regională a Basarabiei	190
Drumul spre recunoaștere: procesul de confirmare a statutului nobiliar.....	225
Concluzii	239
<i>Bibliografie</i>	247
<i>Indice de nume</i>	259

Lista abrevierilor

În limba română

ANA	Agenția Națională a Arhivelor
FAG	Fondul Arhivistic Guvernamental
d.	dosar
f.	filă (de dosar)
F.	fond (de documente)
inv.	inventar (de arhivă)
p.	pagina
vol.	volum

În limba rusă

Изд.	издание
№	номер
об.	оборотный (filă verso de dosar, sau manuscris)
отд.	отделение (compartiment al culegerii de documente)
ПСЗРИ	Полное собрание законов Российской империи. Собрание первое, второе и третье (СПб)
Собр.	собрание
СПб.	Санкт Петербург
с.	страница
т.	том

Introducere

În istoriografia națională, persistă tendința, explicabilă din multe puncte de vedere, de a aprecia perioada de dominație imperială rusă în Basarabia în termeni excesiv de emotivi. Deși este de înțeles dificultatea în tratarea acestui subiect *sine ira et studio*, rămâne esențială necesitatea unei analize care să surprindă complexitatea proceselor și fenomenelor istorice și să urmărească conturarea unui tablou cât mai apropiat de obiectivitate. O asemenea perspectivă presupune ca cercetătorul să își păstreze distanța critică față de judecățile de valoare, pe cât este posibil, și să abordeze tema în contextul istoric real, cu întreaga sa diversitate, stratificare și interdependență a proceselor implicate.

Acest exercițiu de echilibru devine cu atât mai necesar cu cât, în cercetarea perioadei incipiente a dominației rusești în Basarabia (1812-1828), se constată frecvent o abordare și o interpretare simplificatoare, care se rezumă, în linii mari, la ideea că principalul obiectiv al autorităților ruse era de a impune o realitate de neîndurat pentru populația autohtonă, iar Imperiul Rus acționa ca un mecanism implacabil, meticolos organizat spre exploatarea resurselor naturale și umane din teritoriile anexate. Într-adevăr, unul dintre obiectivele Imperiului Rus a fost „valorificarea” resurselor teritoriilor cucerite, iar Basarabia nu a fost o excepție¹, dar, cu toate acestea, nu putem reduce întreaga paletă de activități ale imperiului la această singură dimensiune. Un asemenea reduționism conduce la formarea unei percepții eronate potrivit căreia Imperiul Rus ar fi avut o politică coerentă și inevitabil răuvoitoare față de periferii în

¹ A. Cușco, V. Taki, *Basarabia în componența Imperiului Rus, 1812-1917*. Chișinău: Cartier, 2024.

general și față de Basarabia în particular. Realitatea istorică a fost mult mai nuanțată, iar politica imperială nu a fost nici coerentă și nici eminentamente malefică².

Multiple cercetări arată că parțial „drumul spre Iad a fost pavat cu bune intenții”, că existau în cultura rusă forțe care-și doreau crearea unei societăți echitabile și libere, inclusiv pentru periferii, doar că acestea au fost în minoritate și că, pe termen mediu și lung, se impune constatarea capacităților reduse ale Imperiului Rus de a-și gestiona eficient teritoriile și că politicile impuse de centru în provincii erau adesea mai curând reacții conjuncturale decât expresia unei viziuni coerente de guvernare. Nu în ultimul rând, maniera inconsecventă, fragmentară și adesea duplicitară în care se administra Imperiul Rus trăda caracterul vulnerabil și instabil al instituțiilor imperiale, reflectat și în frecvențele schimbări de paradigmă ce marcau atât politica internă, cât și pe cea externă. Schimbări ce evidențiază, în același timp, și lipsa unui consens la nivel central asupra modului în care ar trebui să funcționeze imperiul, cât și percepția locului și rolului noilor teritorii anexate în arhitectura imperială.

Titlul acestei lucrări deschide perspectiva din care va fi abordată problema Basarabiei, și anume cea a raporturilor centru-periferie, care reprezintă un domeniu de cercetare important în științele sociale, care analizează relațiile dintre instituțiile puterii, politice, economice, militare și culturale, și comunitățile periferice care receptează deciziile acestora. Într-o asemenea perspectivă, periferia nu mai este privită doar ca un spațiu pasiv, supus în mod mecanic voinței centrului, ci și ca un spațiu în care politicile imperiale sunt reinterpretate, adaptate și, uneori, contestate. Tocmai această interacțiune dintre inițiativa centrului și reacția periferiei permite înțelegerea mai nuanțată a modului în care funcționau imperiile moderne.

În acest sens, este esențial să fie luate în considerare strategiile de cooptare a elitei locale, deoarece acestea puteau influența în mod

² Y. Slezkine, *Arctic Mirrors. Russia and the Small Peoples of the North*. Ithaca: Cornell University Press, 1994.

decisiv relațiile dintre centru și periferie. Integrarea unei părți a elitei locale în structurile administrative, militare sau culturale ale imperiului nu reprezenta doar un instrument de control, ci și un mecanism prin care autoritățile centrale încercau să reducă tensiunile și să asigure stabilitatea noilor teritorii. În același timp, reacția elitelor locale nu a fost nici ea uniformă, variind de la acomodare și colaborare până la rezistență discretă sau opoziție deschisă. Analiza acestor relații permite depășirea interpretărilor simplificatoare și oferă o perspectivă mai echilibrată asupra modului în care s-a realizat integrarea Basarabiei în Imperiul Rus.

Dacă ne raportăm la câmpul studiilor istorice, una dintre concepțiile metodologice deosebit de fertile și aplicabile cercetării de față este cea formulată de istoricul american Alfred J. Rieber. Acesta a elaborat un model teoretic numit „geocultural”³, în cadrul căruia procesele politice, militare și economice, precum și practicile culturale sunt analizate în contextul luptei dintre marile imperii continentale pentru dominația frontierelor eurasiatice. În acest model, un rol aparte este acordat dinamicii interacțiunilor dintre strategiile expansiunii imperiale ale celor care cuceresc, colonizează și asimilează, și strategiile de răspuns ale celor care sunt supuși expansiunii: popoarele subjugate și elitele acestora, de la acomodare până la rezistență.

Atunci când vorbim despre Imperiul Rus, este necesar să pornim de la înțelegerea faptului că acesta se dovedea a fi o construcție profund eterogenă, atât în structurile sale de guvernare, cât și în politicile promovate și în modul concret în care acestea prindeau formă în teritoriu. Din această perspectivă, procesul de construire a imperiului nu poate fi interpretat ca o acțiune uniformă, ci ca un ansamblu de practici adesea contradictorii, în cadrul cărora asimilarea și aculturalizarea periferiilor au jucat un rol esențial. În acest context, perceperea diferențelor dintre elitele imperiale și cele loca-

³ A. Rieber, *The Struggle for the Eurasian Borderlands. From the Rise of Early Modern Empires to the End of the First World War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.

le reprezenta, în multe cazuri, prima etapă a stabilirii unei forme de colaborare între metropolă și periferie. Autoritățile imperiale erau nevoite să identifice structura socială (mai puțin cea etnică) a noilor teritorii, ierarhiile locale și mecanismele prin care funcționa puterea la nivel regional, iar acest proces presupunea inevitabil recunoașterea diferențelor culturale, juridice și sociale dintre elitele imperiale și cele locale. În același timp, elitele locale trebuiau să înțeleagă modul în care funcționa noua putere și care erau limitele în interiorul cărora își puteau păstra statutul și influența.

Legitimitatea unui imperiu nu se putea baza decât într-o primă fază pe forța politică, pe cucerire și pe expansiune. Ulterior, în viziunea centrului, această supremație trebuia transformată într-o formă de acceptare, în primul rând din partea elitelor locale. Nu era vorba doar despre supunere politică, în cazul nostru, loialitate față de suveran, ci despre acceptarea unei pretinse supremații de ordin civilizațional, adică despre recunoașterea de facto a statutului de dominat sau subordonat.

Tocmai aici apar primele tensiuni, deoarece existau anumite limite pe care, cel puțin în etapa inițială, elita locală nu era dispusă să le depășească fără riscul de a-și pierde identitatea și, implicit, legitimitatea care îi conferea statutul de elită dominantă în teritoriu. De aceea, în analiza raporturilor dintre centru și periferie, esențială devine ideea de distanță, nu doar în sens teritorial, chiar dacă și acesta este important, ci mai ales în sens cultural și civilizațional, adică în raport cu acceptarea sau respingerea relațiilor de dominație și subordonare.

Imperiul Rus a funcționat ca o entitate politică complexă, alcătuită dintr-un sistem de rețele suprapuse, cu actori multipli, interese divergente și strategii aflate într-o continuă reconfigurare. Numai dintr-o asemenea perspectivă poate fi înțeles modul în care s-a construit raportul dintre centrul imperial și periferia basarabeană în perioada formativă a primelor decenii de dominație rusă. Pentru a înțelege mai bine acest proces, este necesar să distingem câțiva dintre actorii principali, deoarece nici metropola și nici periferia nu reprezentau realități monolitice.

La nivelul centrului pot fi identificate Curtea Imperială, elita politică și administrativă din capitale, rețelele de influență guvernamentală care articulau politicile față de provincii și funcționarii trimiși de la centru pentru a cârmui teritoriile nou-anexate și pentru a reprezenta acolo autoritatea imperială. La nivelul periferiei se conturează elita locală, selectată în mare măsură în procesul depunerii jurământului de loialitate față de împărat, în conformitate cu prevederile Tratatului de la București, proces în urma căruia o parte importantă a boierimii moldovenești a preferat să își păstreze posesiunile din dreapta Prutului. Elita locală rămasă în Basarabia a fost completată treptat cu persoane care și-au dobândit statutul prin serviciul în administrația imperială, precum și cu ofițeri și nobili ruși atrași prin donarea de moșii, mai ales în sudul Basarabiei, dar și cu reprezentanți ai altor grupuri alogene.

Pentru ca această elită să funcționeze însă în cadrul imperiului, ea trebuia în mare măsură să fie construită într-un context imperial, iar formarea nobilimii basarabene a reprezentat un proces complex și gradual. Modul în care a fost gestionat acest proces constituie unul dintre obiectivele principale ale lucrării de față, iar ipoteza de la care pornim este aceea că perioada 1812-1828, numită adesea perioada autonomiei, a fost rezultatul unor negocieri în care centrul era dispus să ofere un anumit grad de autonomie Basarabiei. Înțelegând distanța culturală și caracterul în mare măsură provizoriu al acestei provincii, în sensul că linia Prutului era percepută ca o frontieră temporară între Imperiul Rus și Imperiul Otoman, deoarece ambițiile expansioniste ale Sankt Petersburgului depășeau cu mult acest teritoriu, elitele centrale au fost dispuse să coopteze nobilimea locală pentru administrarea provinciei.

În acest context, analiza formării și consolidării elitei basarabene nu poate fi separată de examinarea strategiilor prin care autoritățile imperiale au încercat să o integreze în structurile statului rus. Prin examinarea acestor strategii de cooptare, vom încerca să evidențiem mecanismele prin care centrul a urmărit să își extindă influența și controlul asupra Basarabiei. Aceste strategii nu

au fost uniforme și au variat în funcție de contextul politic, de specificul provinciei și de reacția elitei locale. Ele puteau include încurajarea conformismului, acordarea de privilegii și beneficii materiale, integrarea treptată în structurile administrative imperiale sau promovarea unei ideologii și a unei culturi comune în rândul elitei. În ansamblu, aceste mecanisme de cooptare au contribuit la consolidarea relațiilor dintre centru și periferie, dar, în același timp, au accentuat dependența elitei locale față de autoritatea imperială.

Din punct de vedere cronologic, cercetarea de față se concentrează asupra perioadei cuprinse între anii 1812 și 1828, o etapă decisivă pentru definirea statutului politic și social al Basarabiei în cadrul Imperiului Rus. Limita inferioară este determinată de anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la 16/28 mai 1812, moment care nu a reprezentat doar o schimbare de frontieră din punct de vedere spațial, ci și începutul unui proces profund de transformare instituțională și socială. Teritoriul pruto-nistrean, desprins de la Principatul Moldovei, a fost integrat într-un sistem politic și administrativ nou, iar această integrare a generat adaptări, reconfigurări și forme diverse de acomodare care au influențat decisiv evoluția provinciei în primele decenii de dominație imperială rusă.

Limita cronologică superioară este anul 1828, moment în care autoritățile centrale au decis suprimarea autonomiei administrației locale. Deși această autonomie fusese deja subminată de facto în mod considerabil prin ingerințele repetate ale autorităților imperiale, anul 1828 marchează punctul în care dispare în mod definitiv caracterul autonom al sistemului administrativ și legislativ al provinciei. Totuși, aceste limite cronologice nu trebuie privite ca fiind rigide, deoarece procesele analizate în această lucrare au început înainte de 1812 și au continuat să evolueze și după 1828.

Important de subliniat că termenul Basarabia a desemnat, de-a lungul timpului, realități geografice și politice diferite, iar supra-punerea acestor sensuri a generat și continuă să genereze confuzii. Până la începutul secolului al XIX-lea, toponimul era utilizat pentru a desemna o zonă restrânsă din sudul Moldovei, situată între

Dunăre, Marea Neagră și brațul Chilia, cunoscută și sub numele de Bugeac. Regiunea avea o importanță strategică aparte, fiind un spațiu de contact și de control pentru Poarta Otomană în raport cu Principatul Moldovei și era locuită de populații diverse, în mare parte nomade sau semisedentare.

Extinderea denumirii asupra întregului teritoriu dintre Prut și Nistru s-a produs abia după 1812, în urma anexării de către Imperiul Rus a părții răsăritene a Moldovei. Administrația rusească a preluat denumirea regiunii sudice și a extins-o, deliberat sau prin inerție birocratică, asupra întregii provincii nou-constituite.

Anexarea în sine a fost determinată de conjunctura geopolitică a momentului. Războiul ruso-otoman din anii 1806-1812, declanșat sub pretextul mazilirii domnitorilor Alexandru Moruzi și Constantin Ipsilanti de către Poarta Otomană, a oferit Rusiei prilejul de a ocupa militar Principatele Române. Diplomația rusă a oscilat între ambiții maxime și soluții de compromis. În 1808, la întvederea de la Întâlnirea de la Erfurt, Franța acceptase, cel puțin formal, perspectiva includerii Moldovei și a Țării Românești în sfera de influență rusă. Cu toate acestea, presiunea timpului și iminența invaziei franceze au forțat Rusia să își reducă obiectivele. Negocierile cu Imperiul Otoman au trecut prin mai multe variante, de la stabilirea frontierei pe Dunăre sau pe Siret, până la soluția finală, fixată pe Prut. Tratatul de la București din 1812, semnat la 16/28 mai 1812 în Hanul lui Manuc, a consfințit această schimbare, marcând desprinderea unui teritoriu care va fi de atunci înainte cunoscut sub numele de Basarabia.

În contextul acestei cercetări, termenul de elită se referă exclusiv la segmentul societății basarabene format din marii proprietari de pământ și reprezentanții nobilimii care au deținut o influență politică și social-economică semnificativă în perioada 1812-1828 și care au depus jurământul de loialitate față de împăratul de la Sankt Petersburg, aceasta fiind condiția *sine qua non*, esențială pentru integrarea în noul sistem imperial. Această definiție exclude în mod deliberat alte grupuri sociale, precum clerul, boiernașii sau mazilii,

care, deși beneficiau de un anumit statut social și economic, nu se încadrează în categoria de elită analizată în cadrul lucrării⁴.

În text, termenul de elită locală, utilizat la singular, desemnează în mod explicit elita basarabeană, în timp ce formula elite locale este folosită atunci când sunt avute în vedere elitele periferice în sens mai larg, în primul rând, în context imperial. Această opțiune terminologică are o justificare istorică precisă. În deceniile al doilea și al treilea ale secolului al XIX-lea, în provincia dintre Prut și Nistru nu se formaseră încă straturi sociale distincte care să poată revendica statutul de elită pe baza unor criterii specifice societății moderne, astfel încât rolul dominant era deținut aproape exclusiv de boierime.

În același timp, folosim și termenului de nobil (*dvorean*) în cazul stării superioare a Basarabiei, și nu cel de *boier*, drept unul generic utilizat în epocă, inclusiv de către oficiali ruși pentru exponenții stării superioare. Deși formal, starea nobiliară basarabeană va fi legitimată abia către anul 1818, odată cu adoptarea Regulamentului organizării administrative a regiunii Basarabia, totuși termenul *dvorean/nobil* era deja unul uzual, folosit în corespondența oficială de după 1812.

Analiza istoriografică a evoluției nobilimii basarabene și a integrării acesteia în Imperiul Rus relevă un tablou istoric complex, care, în mare măsură, a fost tratat doar indirect sau fragmentar în cercetările anterioare. Importanța studierii acestui subiect derivă nu doar din necesitatea clarificării relațiilor dintre centru și periferie, ci și din dorința de a înțelege mecanismele prin care elitele locale au reușit, chiar într-un context de constrângere politică, să-și păstreze o parte din influență și din rolul lor social⁵.

Istoriografia sovietică și cea de inspirație marxistă a marginalizat în mare parte acest subiect, considerând nobilimea un element ostil în cadrul luptei de clasă și, prin urmare, lipsit de relevanță pen-

⁴ *Despre alte stări sociale privilegiate în Basarabia* vezi: V. Tomuleț, *Privilegiații în ierarhia socială a Basarabiei (1812-1871)*, Chișinău: Lexon-Prim, 2026.

⁵ S. Boțolin, *Perspective noi în istoriografia nobilimii basarabene din perioada 1812-1918*. În: *Revista de știință, inovare, cultură și artă „Akademos”*, 2024, nr. 2(73), p. 115-122.

tru evoluțiile istorice considerate esențiale. Reevaluarea acestei problematice în cadrul cercetărilor istorice recente demonstrează însă necesitatea aprofundării studiului nobilemii basarabene, atât din perspectivă socială și culturală, cât și din punct de vedere politic.

Istoricii contemporani⁶ au recunoscut, treptat, importanța nobilemii basarabene în contextul procesului de integrare a acesteia în Imperiul Rus, subliniind rolul ei de mediator între populația locală și autoritățile imperiale și recunoscând acel grad de autonomie în raport cu centrul. În acest sens, lucrările clasicilor teoriei eliteilor, cum ar fi Vilfredo Pareto, Gaetano Mosca sau Max Weber, au oferit un cadru teoretic solid pentru înțelegerea mecanismelor de funcționare și influență ale elitelor. Din perspectiva teoriei elitelor, istoricii care s-au preocupat nemijlocit de cercetarea aristocrațiilor europene, precum Dominic Lieven, au arătat că elitele din periferii, inclusiv din Basarabia, au fost esențiale pentru menținerea stabilității imperiale, dar și pentru susținerea ordinii economice și politice locale. Studiile lor au demonstrat că nobilemea basarabeană a acționat, de multe ori, ca un mediator între populația locală și administrația imperială, fiind chemată să asigure stabilitatea socială într-o regiune cu un statut politic complex și încă destul de fluid. În acest sens, trebuie subliniată necesitatea de a aborda problema elitelor locale dintr-o perspectivă comparativă, pentru a înțelege mai bine relațiile de putere dintre centru și periferie și modul în care aceste elite au reușit să se adapteze la noile condiții impuse de reformele din secolele XVIII și XIX.

Ulterior, aceste perspective teoretice au fost dezvoltate în cercetările consacrate elitei ruse, nobilemii și procesului de integrare a teritoriilor anexate, inclusiv a Basarabiei. Deși conceptul de elită a fost utilizat inițial pentru a descrie grupurile dominante din punct de vedere economic și politic, el a evoluat treptat pentru a include și dimensiuni culturale și sociale mai largi, esențiale pentru înțelegerea raporturilor dintre centru și periferie. Contribuțiile

⁶ Vezi cercetările istoricilor V. Tomuleț, C. Gherasim, D. Poștarencu, V. Taki, A. Cușco, St. Ghervas, A. Agachi etc.

mai recente ale istoriografice ruse oferă o imagine detaliată a vieții și culturii nobiliare din Imperiul Rus, accentuând modul în care transferul cultural din Occident a influențat elitele rusești, implicit, pe cele din Basarabia. Aceste studii subliniază impactul superficial pe care modernizarea l-a avut asupra nobilimii din provinciile rusești, sugerând că elitele locale au adoptat modele europene, dar într-un mod incomplet și uneori artificial⁷.

În cazul nobilimii basarabene, acest transfer cultural a fost mai degrabă un proces de adaptare decât unul de transformare fundamentală, ceea ce a condus la menținerea unor structuri tradiționale în sfera vieții private, în timp ce în sfera publică s-au adaptat la cerințele impuse de administrația țaristă. De asemenea, istoricii au evidențiat relația tensionată dintre nobilimea basarabeană și autoritățile centrale, evidențiind mecanismele prin care aceasta a încercat să își apere statutul și să își păstreze influența în fața politicilor de centralizare. Deși nobilimea rusă, implicit, cea basarabeană, a beneficiat de anumite privilegii, ea a fost permanent înconjurată de neîncredere din partea autorităților centrale. Astfel, nobilimea a fost forțată să accepte transformările impuse de statul rus în schimbul păstrării unor drepturi și proprietăți funciare.

În contextul integrării Basarabiei în Imperiul Rus, elita locală a jucat un rol central atât în procesele de inserție, cât și în cele de rezistență față de autoritățile țariste. Cercetările recente au demonstrat că nobilimea basarabeană nu a fost un simplu obiect al expansiunii rusești, ci un actor activ care a încercat să își protejeze interesele prin negocierea unor forme limitate de autonomie. Studiile publicate în ultima decadă, precum cele ale lui Andrei Cușco, Victor Taki, Stella Ghervas, Alexei Agachi, Valentin Tomuleț, Cristina Gherasim și ale altor cercetători, au oferit perspective valoroase asupra modului în care elita basarabeană a fost integrată în structurile administrative ale Imperiului Rus, evidențiind tensiunile generate de procesul de centralizare și omogenizare. Aceste

⁷ *Vezi: Дворянство, власть и общество в провинциальной России XVIII века.* Ред. О. Глаголева и И. Ширле. Москва: НЛО, 2012.

cercetări arată că, deși elita locală a beneficiat de anumite privilegii, influența sa a fost treptat diminuată de autoritățile centrale, fiind constrânsă să adopte noile norme impuse de statul rus fără a-și putea conserva pe deplin poziția de putere.

Actualitatea subiectului de cercetare, pe lângă valoarea sa eu-ristică, se manifestă prin interesul global pentru politicile expansioniste ale Rusiei în regiunea nord-pontică și prin analiza mecanismelor implicate în aceste procese. Similitudini pot fi observate între practicile aplicate în urmă cu două secole și cele întâlnite în teritoriile ucrainene ocupate după anul 2014, în special după 24 februarie 2022. Cercetările istorice dedicate modului în care Rusia încearcă să își legitimizeze prezența pe teritoriile anexate, sub diverse pretexte în funcție de contextul istoric, fie în cadrul Imperiului Rus, al Uniunii Sovietice sau al Federației Ruse, vor genera interes nu doar în rândul istoricilor, ci și al politologilor, sociologilor și al specialiștilor din discipline conexe. În plus, studiul poate fi deosebit de relevant prin analiza strategiilor adoptate de Rusia pentru crearea unor rețele de control în teritoriile anexate, inclusiv prin mobilizarea subiecților locali, în scopul asigurării unei guvernări eficiente în termenii impuși de centrul de la Kremlin. În acest sens, cercetarea oferă indicii asupra modului în care liderii locali sunt atrași să coopereze cu autoritățile centrale, evidențiind mecanismele subtile ale integrării și adaptării la structurile imperiale sau statale dominante.

* * *

Lucrarea de față reprezintă o prelucrare a tezei mele de doctorat, susținute la finele anului 2024, și poartă, inevitabil, amprenta tuturor celor care au contribuit la scrierea ei, direct sau indirect, prin idei, prin critică sau prin răbdare.

Recunoștința mea se îndreaptă, în primul rând, spre mentorul meu, profesorul Virgil Pâslariuc, a cărui îndrumare a modelat nu doar această lucrare, ci și modul în care am învățat să gândesc istoria. Rigoarea sa intelectuală, disponibilitatea de a dezbate, dar și generozitatea cu care și-a împărțit cunoașterea au fost, de-a lungul

acestor ani, o resursă la care am revenit constant. Că este, în același timp, colegul cu care împart preocupări comune de mai mult timp face această relație și mai valoroasă.

Mulțumesc colegilor și profesorilor mei, care au știut, la momentul potrivit, să fie mai mult decât simpli cititori ai unor pagini în lucru. Sugestiile lor concrete, observațiile formulate cu exigență și, nu în ultimul rând, receptivitatea cu care au întâmpinat unele dintre ideile acestei lucrări au constituit un sprijin real și neprețuit. Sunt atât de mulți, încât teama de a nu omite pe vreunul dintre ei mă îndeamnă să renunț la orice nominalizare, recunoștința mea față de fiecare rămânând, cu atât mai mult, deplină.

Un loc aparte în aceste mulțumiri revine prietenilor mei Mihai Mitrică și Orest Dabija, cu care am împărtășit primele schițe ale lucrării, încă din fazele incipiente ale cercetării. Le-am încredințat pagini neterminate, ipoteze șovăielnice și, uneori, îndoieli pe care nu le formulasem încă limpede nici pentru mine însumi. Au citit cu răbdare, au întrebat cu precizie și au știut, de fiecare dată, să distingă între ceea ce merita păstrat și ceea ce trebuia regândit, ceea ce, recunosc, nu mi-a ușurat întotdeauna munca, dar cu siguranță a îmbunătățit-o.

Această carte nu ar fi existat fără sprijinul familiei mele. Soției mele, Cristina, îi datorez mai mult decât pot spune în câteva rânduri, ea fiind primul cititor al acestor pagini și primul lor corector, citind cu răbdare și atenție texte care nu erau întotdeauna ușor de urmărit. Prezenței și înțelegerii ei le datorez, în mare măsură, liniștea fără de care o asemenea muncă nu este posibilă. Părinților și fratelui meu le mulțumesc pentru sprijinul moral necondiționat pe care mi l-au acordat de-a lungul acestui îndelungat efort.

Centru, periferie și raporturi de putere

Spre deosebire de imperiile maritime, unde distanța oceanică impunea o separare clară între metropolă și colonii, imperiile terestre operau în condiții de continuitate geografică. De regulă, provinciile anexate deveneau extensii directe ale corpului imperial, iar granițele dintre centru și periferie se dovedeau mai degrabă fluide decât strict delimitate. O asemenea configurație se manifestă exemplar și în cazul Imperiului Rus, unde extinderea graduală a spațiului de dominație dinspre centru către periferii succesive s-a realizat fără discontinuități radicale. În același timp însă, acest model a generat efecte ambivalente legate de integrarea, administrarea și reprezentarea acestor noi periferii în cadrul ordinii imperiale. Pe de o parte, a fost stimulată circulația cadrelor administrative și militare, precum și a coloniștilor, facilitând exploatarea acestor teritorii din toate punctele de vedere. Pe de altă parte, absența unor granițe clar delimitate între centru și periferie a complicat definirea precisă a „Rusiei propriu-zise” în raport cu ansamblul teritoriilor imperiale.

Estomparea spațială și administrativă dintre centru și periferie a generat astfel dileme identitare persistente⁸, atât pentru autoritățile și elitele imperiale centrale, confruntate cu problema definirii nucleului statal, cât și pentru periferii, plasate într-o zonă de ambiguitate între integrare, autonomie și alteritate. Totodată, această ambiguitate nu a constituit exclusiv o vulnerabilitate structurală, ci a funcționat adesea ca o resursă pragmatică de guvernare, permițând autorităților imperiale, așa cum se va vedea în cele ce urmează, adap-

⁸ Vezi: J.P. LeDonne, *The Russian Empire and the World, 1700-1917: The Geopolitics of Expansion and Containment*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1997.

tări flexibile în funcție de contexte locale specifice. Imperiul opera astfel prin straturi concentrice de integrare diferențiată, configurând raporturi de putere în care centrul își proiecta autoritatea într-o manieră flexibilă, iar periferia negocia constant termenii integrării.

De-a lungul mai multor secole, elitele ruse au recurs la o varietate de termeni pentru a defini centrul imperiului din perspectiva unei geografii simbolice, utilizând noțiuni precum „Rusia interioară” (*внутренняя Россия*), „Rusia originară” (*коренная Россия*) sau „Rusia centrală” (*центральная Россия*)⁹, în condițiile în care delimitările acestui spațiu rămâneau neclare. V.S. Pecerin¹⁰ mărturisea că nu trăise niciodată „în Rusia adevărată”, ci își petrecuse viața deplasându-se între Letonia, Belarus, Podolia, Volinia și Basarabia, întrebându-se retoric dacă vreunul dintre aceste locuri putea fi numit patrie¹¹. Astfel, problema identității în Rusia epocii moderne a fost frecvent reflectată între cele două modalități alternative de a concepe statul, ca imperiu sau ca națiune¹².

După încheierea cu succes, în 1721, a războiului prelungit de douăzeci și unu de ani cu Suedia, această ambiguitate a căpătat o expresie simbolică. Senatul a organizat la Sankt Petersburg o ceremonie elaborată, cu pronunțat caracter teatral, în cadrul căreia la lunga listă de titluri oficiale ale lui Petru I a fost adăugat unul nou. Alături de apelativele tradiționale de țar și *samoderjeveț* (autocrat),

⁹ L. Gorizontov, *The „Great Circle” of Interior Russia: Representations of the Imperial Center in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries*. În: *Russian Empire: Space, People, Power, 1700-1930*, ed. Jane Burbank, Mark von Hagen și Anatoly Remnev, Bloomington: Indiana University Press, 2007, p. 67.

¹⁰ Vladimir Sergheevici Pecerin (1807-1885) a fost un intelectual rus al secolului al XIX-lea, poet și memorialist, profesor la Universitatea din Moscova, gânditor religios și emigrant politic timpuriu; asociat curentului occidentalist, ulterior convertit la catolicism și călugăr în ordinul redemptoriștilor, este considerat unul dintre primii disidenți ai Imperiului Rus.

¹¹ В.С. Печерин, *Замогильные записки, Русское общество 30-х годов XIX в.: люди и идеи; мемуары современников*, Москва: Издательство Московского университета, 1989, с. 278.

¹² Vezi: G. Hosking, *Russia: People and Empire 1552-1917*, London: Fontana, 1997, și V. Tolz, *Russia: Inventing the Nation*, London: Arnold, 2001.